

1. Obiekt

WIATRAK WIEŻOWY - KOŻŁAK

2. Czas powstania

1888

3. Miejscowość

KURÓW

11. Widok ogólny wiatraka, neg. 700/354/5, koziół i transporter pionowy, neg. 700/356/2, orientacja, sytuacja.

4. Adres

Kurów
w polu w prawo do drogi gminnej
Piaski - Wieluń
ok. 1 km na pld. od centrum wsi

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo sieradzkie

gmina Wieluń

pow. WIELUŃ

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo łódzkie

powiat Wieluń

8. Właściciel i jego adres

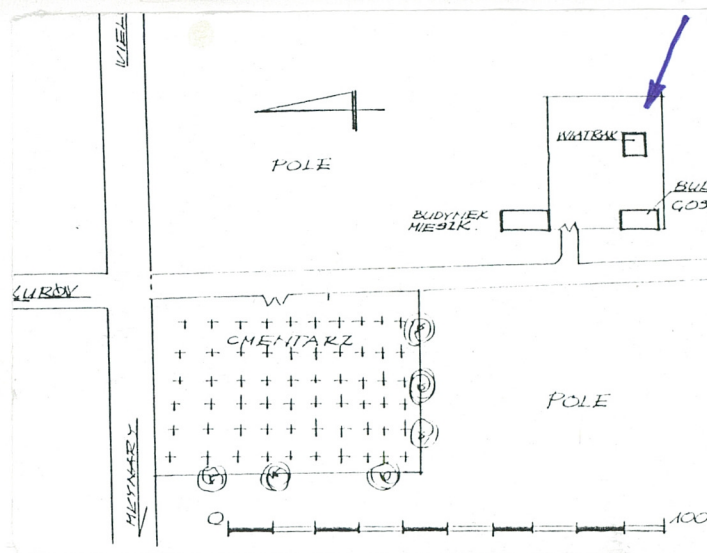
9. Użytkownik i jego adres

10. Rejestr zabytków

Nr 339

data 6 X 1986 R.

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Dokładny czas, od którego zaczęto wznosić wiatraki w Polsce nie jest znany. Pierwsze młyny wietrzne budowano już w XIII w. Najpopularniejszym a zarazem najstarszym typem wiatraka wietrznego był *koźlak* - drewniana budowla, obracana wokół osi, co umożliwiało nastawienie skrzydeł pod wiatr. Początkowo były to niewielkie obiekty o masywnej budowie, z jednym złożeniem przemiałowym. Z biegiem czasu i na skutek większych doświadczeń ówczesnych budowniczych zaczęto stosować nieco inne konstrukcje koźlaków (mniejsze przekroje elementów, brak krzyżujących się zastrzałów w konstrukcji ścian, udoskonalane wyposażenie). Znaczące zmiany w budowie (nie dotyczy to konstrukcji nośnej) rozpoczęły się dopiero od połowy XIX wieku. Od tego czasu zaczęto masowo wprowadzać żelazne głowice skrzydełowe, kamienie młyńskie pochodzenia fabrycznego (najczęściej dwa złożenia z których jedno było z kamieni *francuskich*), walce, przenośniki pionowe i poziome, lepsze urządzenia do oczyszczania przemiału oraz żaluzje mechaniczne, regulowane z wnętrza wiatraka a zastępujące płachty z dranic sosnowych. Niekiedy, zwłaszcza gdy przenoszono stare, mniejsze wiatraki starano się usprawnić je poprzez podnoszenie na fundamentach i podmurowanie, czasami nawet do 1 m. Budynki młyńskie o innej konstrukcji zaczęły pojawiać się dopiero w ostatnim dziesięcioleciu XVII wieku tzw. *holendry* - murowany, nieruchomy budynek, którego dach obraca się wraz ze skrzydłami; oraz w połowie XIX w. tzw. *paltraki* - wiatraki, których budynek obraca się na kolistej szynie wbudowanej w ich fundament.

Wiatrak w Kurowie był jednym z licznych młynów wietrznych pracujących w okolicach Wielunia. Na wzgórzach leżących na zachód i południowy zachód od Wielunia, na przełomie XIX i XX w., pracowało 18 wiatraków. Po I wojnie światowej pozostało jedynie 5. Współcześnie młyn wietrzny w Kurowie jest ostatnim wiatrakiem w okolicy Wielunia.

Wiatrak - koźlak zbudowany został w 1888 r. Na belce - mącznicy utrzymany jest napis "Fundator Jan Sychla - postawiono 1888".

Ciąg dalszy opisu w załączniku nr 1.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Wiatrak usytuowano w odległości ok. 1000 m na południe od centrum wsi Kurów. Położony jest w polu w odległości ok. 150 m od drogi gminnej Piaski - Wieluń za cmentarzem. Teren, na którym znajduje się wiatrak ogrodzony jest parkanem o drewnianych szczelach. Brama wjazdowa na teren położona jest na przedłużeniu parterowego budynku mieszkalno-gospodarczego.

Materiał: Budynek wiatraka posadowiono na kamiennym fundamencie (kamień polny). Fundament ułożono pod końcami belek przyciesia.

Cały budynek opiera się na nieruchomej podstawie zwanej *kozłem*. W jej skład wchodzi belki podwalinowe - *przyciesie*, słup, zastrzały - *podpory*, oraz *siodło*. *Przyciesie* składa się z czterech sosnowych belek ułożonych w kształcie równoramiennej krzyża. Mają one przekrój zbliżony do kwadratu 35 x 35 cm i długość 230 cm. Wewnętrzne końce belek wczopowane są w pionową oś wiatraka (słup), natomiast zewnętrzne spoczywają na kamieniach polnych i zakończone są pod kątem prostym. *Oś wiatraka* stanowi gruby sosnowy słup, o przekroju kwadratowym w dolnej części (60 x 50 cm), wysokość słupa ok. 250 cm. W dolnym końcu znajdują się cztery prostokątne otwory, w których zamocowane są końce przyciesi. Górna część słupa zakończona jest czopem, który służy do opasania jego zwieńczenia, wykonany jest z innego drewna aniżeli słup lub wykonany jest z metalu. Rozwiązanie takie jest bardzo często spotykane w koźlakach, gdyż zabezpieczało słup i czop przed szybkim zużyciem lub wyrwaniem podczas obrotu wiatraka. W odległości ok. 160 cm od podstawy słupa, podparty został ukośnie ustawionymi *zastrzałami* - podporami. Posiadają one przekrój prostokątny (35 x 50 cm) z lekko ściętymi narożnikami. Dolne końce zastrzałów ustawione są na belkach przyciesi i powiązane z nimi przy pomocy złącza pod kątem na wręb czołowy podwójny, górne natomiast są wpuszczone w słup. Do dwóch zastrzałów, z zewnętrznej strony są przybite poziome żerdki, tworzące rodzaj drabinki ułatwiającej dostęp do siodła wiatraka - w celu smarowania powierzchni poślizgowej. *Siodło* spoczywa na odpowiednio przyciętych końcach zastrzałów. Składa się z czterech płaskich, poziomo ułożonych belek, powiązanych z sobą w ten sposób, że w dwóch z nich, leżących równolegle do siebie, są wycięte otwory, w które wchodzi pod kątem prostym odpowiednio zaciosane końce drugiej pary belek. Siodło swoją konstrukcją i miejscem zamocowania stanowi płaszczyznę, na której spoczywają i obracają się (wokół słupa) *belki izbicowe* podtrzymujące od spodu budynek wiatraka. Długość tych belek wynosi ok. 540 cm, przekrój poprzeczny 38 x 40 cm. W miejscu bezpośredniego styku belek z siodłem wzmocniono je poprzez poszerzenie ich wymiaru poprzecznego. Bezpośrednio na belkach izbicowych leżą 4 mniejsze belki (20 x 25 cm), na których ułożona jest podłoga pierwszej kondygnacji wiatraka. Są one powiązane z belkami izbicowymi i poziomymi ryglami, stanowiącymi ramy szkieletu ścian budynku wiatraka. Podłogę I kondygnacji wykonano z desek grubości ok. 3 cm, łączonych na styk.

Na górnym końcu słupa osadzona jest, za pośrednictwem czopu, gruba pozioma belka - *mącznica* (60 x 60 cm, dł. 480 cm) wzmocniająca konstrukcję drugiej kondygnacji wiatraka. W stosunku do belek izbicowych jest ona ułożona poprzecznie i przesunięta w kierunku skrzydeł o ok. 40 cm. W miejscu osadzenia czopu mącznicę wzmocniono poprzez przybicie od dołu grubej deski (gr. 8 cm). Podobnie jak na belkach izbicowych bezpośrednio na mącznicy spoczywają belki, na których leży podłoga górnej kondygnacji. Podłoga w części, na której ustawione były kamienie młyńskie, wykonana została z grubych 6 - 7 centymetrowych desek łączonych na obcy wpust.

Osnowę konstrukcyjną słupowo-ryglowych ścian budynku stanowią 4 narożne słupy (22 x 24 cm), powiązane ze sobą poziomymi ryglami (28 x 26 cm) i ukośnymi zastrzałami (17 x 18 cm). Ściany posiadają z zewnętrznej strony pionowe odeskowanie uszczelnione listwami. W ścianach znajdują się małe okrągłe otwory okienne oraz prostokątne otwory drzwiowe.

Ciąg dalszy opisu w załączniku nr 2.

14. Kubatura Kubatura wiatraka ok. 294,40 m ³	15. Powierzchnia użytkowa Powierzchnia zabudowy wiatraka ok. 30,63 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne wietrzny młyn zbożowy	17. Użytkowanie obecne młyn z napędem z silników elektrycznych
18. Prace budowlane i konserwatorskie Wiatrak w Kurowie pracuje jako młyn z napędem z silnika elektrycznego do dnia dzisiejszego mieląc ziarno na paszę dla zwierząt (śrutę). Napęd wietrzny zlikwidowano w 1957 roku zdejmując śmigło i urządzenia przenoszące napęd na maszyny młyńskie (mlewnik kamienny, mlewniki walcowe, odsiewacze graniaste i czyszczarkę szmerglową). Czyszczarkę szmerglową, mlewniki walcowe wprowadzono w młynie w 1938 roku. Modernizując maszyny wprowadzono transport ziarna za pomocą podnośnika kubelkowego w obudowie drewnianej. W czasie jego eksploatacji prowadzone były drobne i bieżące naprawy oraz konserwacje. Zmieniano pokrycie dachu (z gontu na blachę ocynkowaną) i szalowanie ścian bocznych.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Stan techniczny obiektu jest stosunkowo dobry (w porównaniu z istniejącymi tego typu budowlami). Ustrój nośny - koziół, mącznica, konstrukcja wieży dachowej główne rygle poziome, osnowa konstrukcyjna ścian w zadowalającym stanie technicznym (wymagają niewielkich prac konserwatorskich). Pokrycie dachu w dobrym stanie technicznym.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Budowla prezentuje wybitne wartości historyczno-techniczne, architektoniczne i krajobrazowe. Kwalifikuje się do ochrony prawnej - wpis do rejestru zabytków. Należy wykonać niezbędne zabezpieczenia obiektu w celu zachowania stanu istniejącego. Utrzymać oryginalną bryłę, plan, elewacje oraz wyposażenie wewnętrzne młyna. Prace zabezpieczające i remontowe należy prowadzić pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- dokumenty dotyczące aktu kupna wiatraka z 1938 i 1953 roku, w: zbiorach Jana Łydki,
- Plan wiatraka ob. Łydki Walentego położonego we wsi Kurów, gm. Kurów, pow. Wieluń, dokumentacja z lipca 1950 roku: w zbiorach Jana Łydki,
- Zezwolenie na pobór prądu z 1957 roku, w: zbiorach Jana Łydki,
- Zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej z 1967 r., w: zbiorach Jana Łydki,

22. Bibliografia

- Bogdan Baranowski, Władysław Baranowski, Andrzej Lech, Katalog zabytków budownictwa przemysłowego w Polsce, tom IV, zeszyt 3, powiaty Wieluń i Wieruszów, Wrocław 1969,
- "Encyklopedia rolnicza", tom VII, Poznań 1856 r.
- H. Wesółowska "Młynarstwo wiejskie Opolszczyzny od XVIII do XX wieku", Opole 1969.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

- Bogdan Baranowski, Władysław Baranowski, Andrzej Lech, Katalog zabytków budownictwa przemysłowego w Polsce, tom IV, zeszyt 3, powiaty Wieluń i Wieruszów, Wrocław 1969, s. 20 i 58,

24. Uwagi różne**25. Opracował: Program komputerowy karty - Word for Windows - BSIDZT S. Januszewski**

tekst mgr inż. Leszek Budych 28 czerwiec 1997 r.

plany, rysunki mgr inż. Leszek Budych 28 czerwiec 1997 r.

zdjęcia fotogr. mgr inż. Leszek Budych 24 czerwiec 1997 r.

miejsce przechowywania negatywów archiwum BSIDZT St. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !**26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)****27. Załączniki**

- nr 1 - dokończenie opisu rubryki 12 i 13 i dokumentacja rysunkowa
- nr 2 - dokumentacja rysunkowa
- nr 3 i 4 - dokumentacja fotograficzna

1. Miejscowość

K U R Ó W

2. Obiekt

WIATRAK WIEŻOWY
KOŹLAK

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokończenie opisu rubr. 12 i 13

dokończenie opisu rubryki 12.

Wiatrak posiadał początkowo 1 młewnik kamienny z kamieniami francuskimi i żubownik na kamienie śląskie. Wydajność młyna wynosiła ok. 2 ton na dobę. W 1938 roku właścicielami wiatraka byli Antoni i Emilia Niechcielscy. W roku tym sprzedali wiatrak Stefanii i Władysławowi Łydko. Kolejnymi właścicielami wiatraka byli Czesław Łydko, a od 1947 roku [REDAKTOWANE]. W umowie sprzedaży wiatraka z 1947 roku zawartej między [REDAKTOWANE] zabrał z wiatraka młewnik walcowy, który zastąpił złożenie kamieni młyńskich już przed 1947 rokiem. W 1957 roku [REDAKTOWANE] zrezygnował z napędu wietrznego. Pismem z 12 czerwca 1957 roku uzyskał zgodę na pobór energii o mocy 15 kW. Wraz z wprowadzeniem silników elektrycznych zmodernizował wyposażenie wiatraka. Zdemontował śmig z wałem skrzydłowym i przekładnię koło pałeczne - koło cewkowe zyskując na poddaszu powierzchnię, na której zamontował maszyny czyszczące - dwa odsiewacze graniaste i łuszczarkę szmerglową. Tu te znalazły swoje miejsce przekładnie pasowe napędu elewatora kubelkowego i windy. Na pierwszej kondygnacji ustawił dwa młewniki walcowe. Młewnik do przemiału zboża na mąkę firmy A. Wetzig z Halle i młewnik do produkcji śruty firmy Hipkow z Gassen. Wydajność młyna zgodnie z zezwoleniem na prowadzenie działalności gospodarczej z 1967 roku wynosiła 10 ton przemielonego zboża na dobę. Obecnie właścicielem młyna jest [REDAKTOWANE] który prowadzi przemiał zboża na śrutę dla potrzeb własnych gospodarstwa. Młyn utrzymał wyposażenie z 1957 roku.

dokończenie opisu rubryki 13.

Główne wejście do wiatraka znajduje się w ścianie szczytowej - zawietrznej (frontowej). Do wnętrza prowadziły zewnętrzne, drewniane schody, zabezpieczone jednospadowym daszkiem oraz jednoskrzydłowe drzwi. Nad drzwiami głównymi, na poziomie górnej kondygnacji umieszczony jest prostokątny otwór służący do wciągania worków z ziarnem na górną kondygnację wiatraka oraz różnych urządzeń młynarskich. Zewnętrzna komunikacja pionowa jest całkowicie zniszczona, wewnętrzna natomiast w postaci drewnianych schodów drabiniastych.

Całość nakrywa drewniany, dwuspadowy dach o konstrukcji krokwiowo-jętkowej, z naczółkiem od strony skrzydeł, wysunięty minimalnie poza lico ścian. Dach pokryty był kiedyś gontem (pozostałość na szczycie od strony nawietrznej), w chwili obecnej blachą ocynkowaną. W omawianym wiatraku występuje 5 par krokwi, których dolne końce opierają się na górnych poziomych ryglach szkieletu konstrukcyjnego ścian.

Bryła i plan: Obiekt dwukondygnacyjny oparty na rzucie prostokąta o wymiarach 660 x 600 cm o zmiennych wymiarach na wysokości (1 kondygnacja 640 x 580 i poddasze 610 x 560 mm). Całkowita wysokość wiatraka ok. 12,90 m. Kondygnacje jednoprzestrzenne. Dach dwuspadowy z naczółkiem, minimalnie wysunięty poza lico ścian szczytowych.

Elewacje: Elewacje wiatraka z desek przybijanych pionowo do konstrukcji szkieletu, tak samo w szczycie dachu od strony frontowej. W elewacji zawietrznej dwie pary prostokątnych drzwi. Nieliczne okrągłe otwory dla gołębi. W omawianym obiekcie występuje bardzo skromny detal architektoniczny, tj. ozdobnie wykończony szczyt dachu ściany zawietrznej wraz z wystającą z niego windą.

Instalacje- elektryczna.

Wyposażenie. W wiatraku zachowało się kompletne wyposażenie techniczne zamontowane w młynie po likwidacji napędu wietrznego w 1957 roku. W czyszczarni dwa odsiewacze graniaste i łuszczarka szmerglowa z ok. 1930 r. Na łuszczarce brak informacji o producencie. Na pierwszej kondygnacji dwa młewniki walcowe. Młewnik - śrutownik produkcji Eisengiesserei Maschinenfabrik Mühlenbauanstalt A. Wetzig, Wittenberg Bezirk Halle nr. fabryczny 9387 i młewnik do przemiału zboża na mąkę firmy Hipkow & Co z Gassen, nr. fabryczny 2108. Młewniki zbudowane zostały w pierwszych latach XX w. Uzupełnieniem wyposażenia młyna jest dwudziałowa skrzynia na mąkę i urządzenia transportowe. Transport pionowy zboża i młewa w cyklu produkcyjnym odbywa się elewATOREM - transporterem kubelkowym. Transport mąki lub śruty w dół odbywa się okrągłym zsypem zakończonym workownicą. Transport worków ze zbożem odbywa się również windą zewnętrzną z napędem z kołowrota. Napęd kołowrota z silnika elektrycznego. Wszystkie koła przekładni pasowych wykonane są z drewna.

Wkładkę założył: mgr inż. Leszek Budych 28 czerwca 1997 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

1. Miejscowość

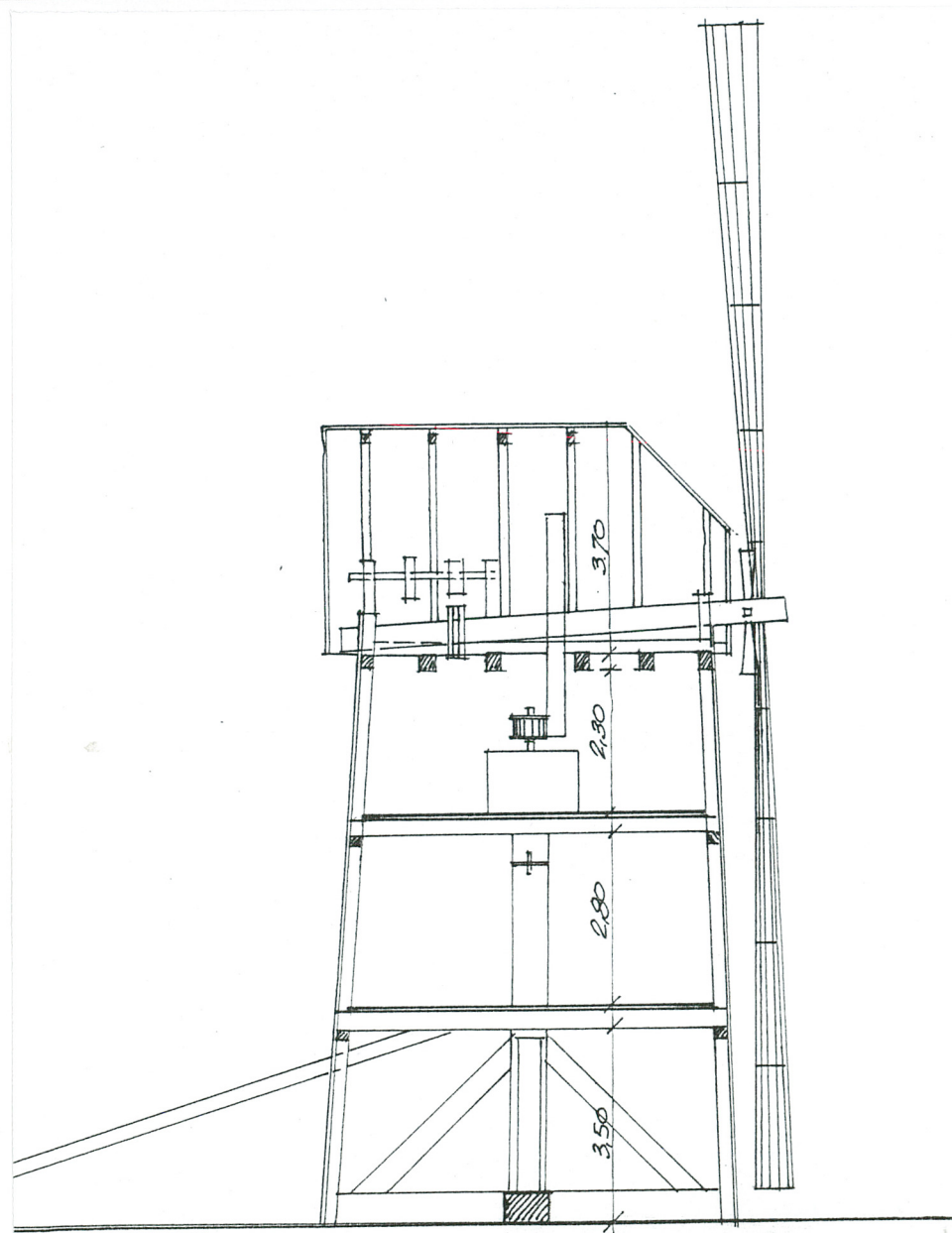
KURÓW

2. Obiekt

**WIATRAK WIEŻOWY
KOŻŁAK**

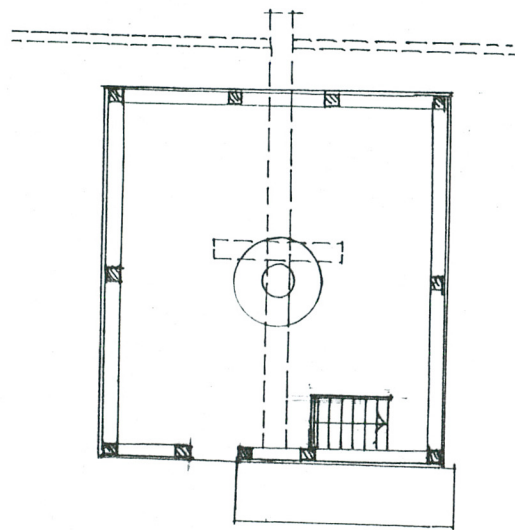
3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja rysunkowa Verte !

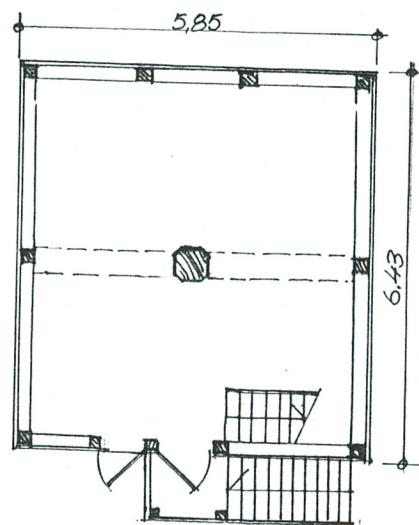
PRZĘKROJ PIONOWY

Wkładkę założył: mgr inż. Leszek Budych 28 czerwca 1997 r.

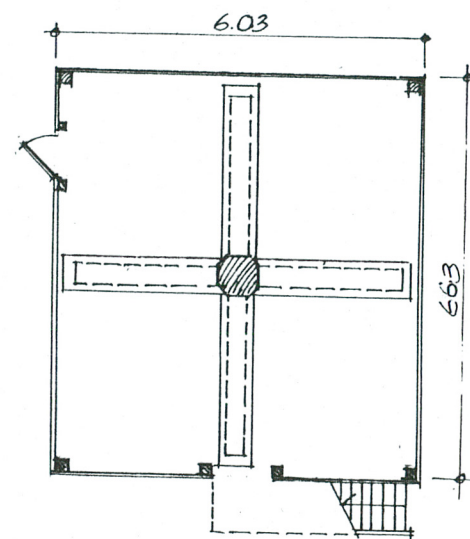
Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

II PIETRO

I PIETRO

PRZYZIEMIE

1. Miejscowość

KURÓW

2. Obiekt

**WIATRAK WIEŻOWY
KOŹŁAK**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna Verte !

1. Ściana boczna i zawietrzna, neg. 700/354/3

2. Ściana zawietrzna - komunikacyjna, neg. 700/354/6

3. Ściana boczna, neg. 700/354/4

Wkładkę założył: mgr inż. Leszek Budych 28 czerwca 1997 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

4. Wał pędni pasowej napędu windy na poddaszu wiatraka, neg. 700/355/5

5. Głowice górne transporterów kubelkowych i odsiewacz graniasty, neg. 700/355/2

6. Luszczarka szmerglowa, neg. 700/355/3

7. Koła pasowe windy, neg. 700/355/4

1. Miejscowość

KURÓW

2. Obiekt

**WIATRAK WIEŻOWY
KOŹŁAK**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna

1. Schody i drzwi wejściowe do wiatraka, neg. 700/354/2

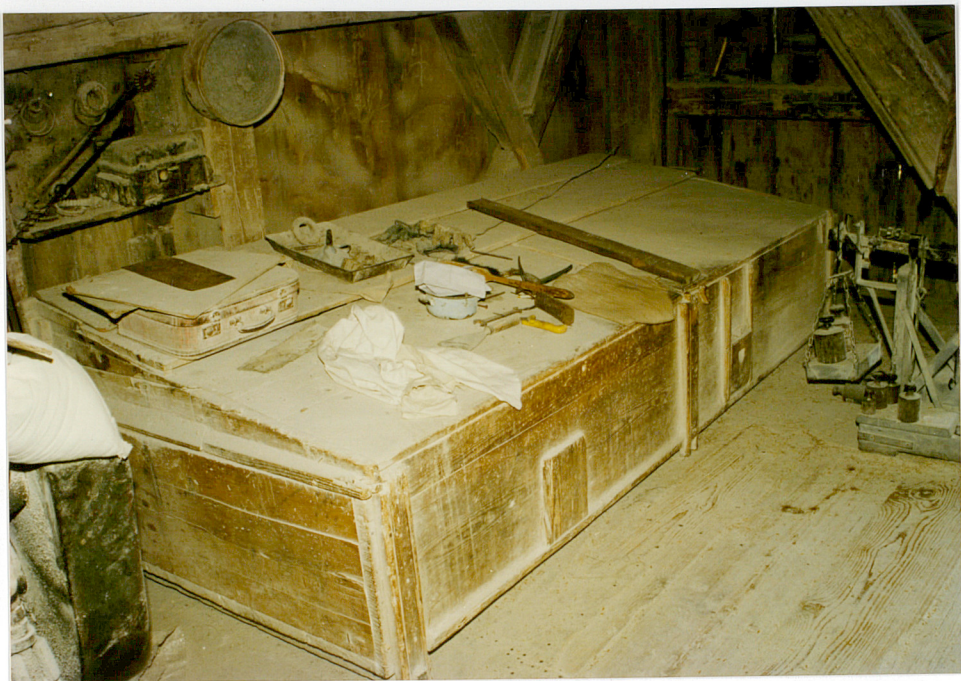
2. Mlewnik walcowy firmy Hipkow, workownica i transporter kubelkowy, neg. 700/355/1

3. Mlewnik - śrutownik firmy A. Wetzig, neg. 700/355/6

Wkładkę założył: mgr inż. Leszek Budych 28 czerwca 1997 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

4. Skrzynia na mąkę, neg. 700/356/1